

ՎԱՀԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՅԱՆ

(Առաջնորդական փոխանորդ Արարատյան թեմի)

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐԻ ԾԻՐԻՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ*

103. Հակոբ Դ Զուղայեցի (1655—1680).—Ծնվել է 1598 թվին Հին Զուղայում։ Աշակերտել է Խաչատուր վարդապետ Կեսարացուն և հաջորդել Փիլիպպոս կաթողիկոսին 1655-ին։ Եղել է ԺԷ դարի հոգևոր-մշակութային զարթոնքի ռաֆիկրաներից մեկը և շինարար, արդյունաշատ, հայրենասեր ու լուսամիտ հայրապետ։ Հակոբ Դ Զուղայեցու հանձնարարությամբ Ոսկան վարդապետ Երևանցին 1666 թվին Ամստերդամում տպագրեց Աստվածաշունչը։ Նրա օրոք, 1678 թվին, ա. էջմիածնում գումարվում է գաղտնի ժողով՝ ազգային-ազատագրական հարցով։

Հակոբ կաթողիկոսը էջմիածնի ժողովից հետո գլխավորում է ազգային-ազատագրական շարժման պատվիրակությանը և անմիջապես մեկնում Կոստանդնուպոլիս, բայց, դժբախտաբար, վախճանվում է այնտեղ 1680 թվի օգոստոսի 1-ին, կիրակի օրը։ Այդ մասին Զաքարիա սարկավազը գրում է. «Եւ սպա եղեալ զնաց ի ծովեզերն. և

նստեալ ի նաւ, և զնաց ի Բիւզանդիա... Եւ տկարացաւ, և վախճանեալ հանգեաւ ի Տէր, յայնմ ամի ի թուին ՌԺԻԹ յօգոստոսի Բ, և տարան զնա ի քաղաքն Ղալաթայ՝ ի հասարակաց գերեզմանն՝ և տեղին՝ որ կոչի Բէկօղլի, և Գ, տակ Աթոռ հաստատեցին ի վերայ, և առնէ սքանչելիս ի բժշկութիւնս. զոր մի ի քազմացն պատմեցից, զոր տեսի աչօք իմովք։ Քանզի յաւոր՝ յորում հանցոցեալ են զնա ի տապանի. Բ շաքաթի պատահեալ, վասնորոյ յամենայն Բ շաքաթի առնեն պատարագ քահանայքն Ղալաթո, և զնան ի գերեզմանն հայրապետին, զի ժողովորոյք զան յոխտ, և օրհնեն զգերեզմանն, և տան խաչհամբոյր»²²⁰։

«Յակոբ կաթողիկոսն... հասեալ ի Կոստանդնուպօլիս քաղաքն, և անդ փոխի առ Քրիստոս ի ՌԺԻԹ թուին։ Որ և թաղեցաւ ի գերեզմանատանն Բէկ-օղլի կոչեցեալ»²²¹։

Ծախխաթունյան սրբազանը, խոսելով Հա-

* Ծարունակված «էջմիածին» ամսագրի 1971 թվականի №№ Ա-ից և Գ-է-ից։

²²⁰ Զաքարեայ սարկավազի «Պատմագրութիւն», Բ, Վաղարշապատ, 1870, էջ 90։

²²¹ «Զամբռ», էջ 25։

կոր Դ Ջուդայեցու մահվան, թաղման և տապանագրության մասին, գրում է. «Հիւանդանայ և փոխի յատեալաց անդ ի Կոստանդնուպոլիս լերկորդ աւուր ամսեանն օգոստոսի, ի հասակի ոթսուն և երկու ամաց՝ կացեալ ի հայրապետութեան ամս ին, և ամիսս չորս. գորոյ զմարմինն պատեալ ամփոփեն ի հասարակաց գերեզմանատան հայոց ի «Ղէյօղլու» արկանելով ի վերա զվէմ շիրիմ՝ որ ունի արձանագիր ըստ այսմ.

Հանգստարանս այս հրաշափառ եւ

պատուելի,

Վալելչադիր յօրինուածովք ի հանդիսի.

Ունի աւանդ զմաքուր մարմին հագմեր-

ջանկի,

Տեառն Յակովբայ հայոց ընտրեալ

Հաջրապետի.

Որ փոխանորդ Հօր մեր սրբոյ Լուսաւորչի,

Կաթողիկոս օծեալ նորին օրհնեալ գահի:

Եւ արդ տապանս բուծիչ այստից մարմ-

նականի,

Յուսով ի սա դիմեցելոց հրաշք իւր

յաշունի.

Զկազմող սորին յիշել ի տէր զարմիք

հայցի.

ԶԶաքարիայն՝ որ Խալիֆայ հիւանականի,

Հազար հարիւր քան եւ ինն հայոց թոյի

Երկրորդ աւուր ամսոյն Հոռմայ օգոստոս-

սի²²²:

Դերեկիկ եպիսկոպոս Փոլատյանը 1955 թվին Լոնդոնում վերահրատարակեց Օրմանյան արքագանի «Հայոց եկեղեցին» աշխատությունը անգլերենով: Խոսելով Հակոբ Դ կաթողիկոսի դամբարանի մասին, նա 65-րդ էջում տալիս է հետևյալ ուշագրավ տողատակ ծանոթությունը. «1932 թվին, երբ թուրքերը գրավեցին Բերայի հայոց գերեզմանատունը, նրա նշխարները փոխադրվեցին Բերայի ս. Երրորդություն եկեղեցին, որտեղ նրա շիրիմը հարգանքի առարկա է հայերի, ինչպես նաև ոչ քրիստոնյաների համար»:

104. Եղիազար Ա Այնթապցի (1682—1691).—Եղիազար Ա Այնթապցին եղել է Արդընիի առաջնորդ 1647 թվին, ապա պատրիարք Երուսաղեմի՝ 1649 թվին: Մեծ գործ է կատարել Երուսաղեմի հայոց վանքը 1659 թվի հունական բռնագրավումից ազատելու հարցում: Հայրապետական գահին բազմելուց հետո Մայր Աթոռում կատարել է դրական և շինարար գործունեություն՝ իր անձնական ծախսով և ձեռներեցության շնորհիվ:

Երբ է վախճանվել Եղիազար Ա Այնթապցին և ո՞րտեղ է թաղվել նա: Մինչև 1961

²²² Ծախսությունաց, «Ստորագրություն», հ. Ա, էջ 221—222:

թվականը ս. Գալանեի վանքի գավթի հյուսիսային մասի Հակոբ Ե Ծամախեցու (1759—1763) և Ղազար Ա Զահկեցի (1737—1751) հանգուցյալ հայրապետների շիրիմների միջև կար սի անհայտ գերեզման: Այդ առանց տապանագրության շիրիմը պատկանում է Եղիազար Ա Այնթապցուն²²³: Սեր այն ժամանակվա գրածը համառոտելով ասենք, թե Եղիազար Ա Այնթապցի կաթողիկոսը, ըստ իր ժամանակակից Զաքարիա սարկավագի վկայության, թաղված է «ի նոյն տեղին, հիւսիսոյ կողմն շինեաց գերեզմանն իւր»²²⁴:

Այդ մասին վկայում է նաև Ծախսությունացը. «Ի միջոցի երկուց այսոցիկ կաթողիկոսաց (Հակոբ Ծամախեցու և Ղազար Զահկեցու—Վ. Ե. Տ.) ամփոփեալ է մարմին Եղիազարու կաթողիկոսի Հոռմկալեցոյ ի ՌՈՒԹ թուականի հայոց՝ յամի տեառն 1690, յ8-րդ օգոստոսի»²²⁵:

Միևեռն Երևանցի կաթողիկոսը ևս վկայում է, որ Եղիազար Այնթապցին «այսպէս խրոխտ կենօք մնացեալ՝ փոխի ի Քրիստոս ի ՌՈՒԹ թուոջն մերում, և դնի ի յաջ կողմն գավթի սուրբ Գալիանեին՝ գոր ինքն էր շինեալ»²²⁶:

Հ. Ղ. Ալիշանը ևս ընդունում է Եղիազար կաթողիկոսի ս. Գալանեի հյուսիսակողմում թաղված լինելը. «Քանզի շատք ի յետին կաթողիկոսաց թաղեալ են ի գավթի անդ եկեղեցոյն, որ շինողն Եղիազար պատրաստեալ էր գերեզմանն իւր ի հիւսիսոյ կողմանէ, այլ տապանաքար նորին բարձեալ է, իսկ յայտնիքն արձանագրօք են»²²⁷:

Օրմանյան արքագանը ևս Եղիազար կաթողիկոսի գերեզմանի տեղը դնում է ս. Գալանեի վանքի հյուսիսային կողմը. «Եղիազար թաղված է ս. Գալանեի վանքի յուրաշեն գավթին աջակողմը»²²⁸:

Այդ ձևով ընդունում են նաև Հուսիկ վարդապետ Մովսէսյանը²²⁹, ինչպես նաև Հ. Ս. Եփրիկյանը²³⁰ և այլ բանասերներ:

²²³ Վահան վարդապետ Տեղյան, «Պատմական համառոտ ակնարկ...», «Էջմիածին» ամսագիր, 1961, № 9, էջ 40—41:

²²⁴ Զաքարիա սարկավագ, էջ 106:

²²⁵ Ծախսությունաց, հ. Ա, էջ 278:

²²⁶ «Զամբո», էջ 26:

²²⁷ Հ. Ղ. Ալիշան, «Այրարատ», Վենետիկ, 1890, էջ 243:

²²⁸ Մաղաքիա արքեպ. Օրմանյան, «Ազգապատմութիւն», հ. Բ, էջ 2260:

²²⁹ Հուսիկ վրդ. Մովսէսյան, «Հայաստանեայց առաքելական ս. եկեղեցոյ պատմութիւն», 1884, էջ 278:

²³⁰ Հ. Ս. Եփրիկյան, «Պատկերազարդ բնաշխարհիկ բառարան», էջ 427:

Այս բոլորից հետո Նորին Ա. Օծություն S. S. Վազգեն Ա. Հայրապետը հավերժացնելու համար հիշատակը իր երջանկահիշատակ նախորդների, ի շարս այլ կաթողիկոսների շիրիմների, որոնք չունեին տապանաքար, 1961 թվին մարմարյա քարով և հետևյալ արձանագրությամբ պատվեց Եղիազար Այնթապցու հիշատակը.

**Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
S. S. Եղիազար Ա Այնթապցի
(1682—1691):**

105. Նահապետ Ա. Եղեսացի (1691—1705).—Միաբանս. Երուսաղեմի²³¹: Եղել է Եղիազարի ձեռնադրման աշակերտը և գործակիցը: Բարեկարգում է ա. Էջմիածնի տնտեսությունը, կալվածներ գնում և Մայր Աթոռում ծավալում է շինարարական գործունեությունը, ինչպես վկայում է Սիմեոն Երեմյանցի²³²: Եղեսացին է կառուցել ա. Շողակաթի եկեղեցին և թաղվել է տաճարի աջակողմյան գավթում:

1959 թվականին Վեհափառ Հայրապետի կողմից ա. Շողակաթ վանքում կատարվեցին վերանորոգչական-շինարարական աշխատանքներ և այդ առիթով վանքի գավթում երևան եկան երկու գերեզմաններ: Մեկը՝ Նահապետ Ա. Եղեսացի և երկրորդը՝ Աբրահամ Գ. Կրետացի կաթողիկոսների²³³:

Սիմեոն Երեմյանցին Նահապետ Ա. Եղեսացու գերեզմանատեղի մասին գրում է. «Վախճանի Նահապետն և թաղի յաջակողմն գալթին սուրբ Շողակաթի»²³⁴: Նույնն են հաստատում նաև Ծախաթունյանցը²³⁵, Հ. Ղ. Ալիշանը²³⁶, ինչպես նաև Օրմանյանը²³⁷:

Նահապետ կաթողիկոսի շիրիմը ժամանակին ունեցել է հետևյալ տապանագրությունը.

**Այս է տապան դամբարանի
Տեսնոն Հայոց Հայրապետի,
Սա Նահապետ անուամբ կոչի,**

**Որ է տեղեալ ոտհալեցի:
Ի թուին ՌՃԴ (յամի 1705)²³⁸**

Նահապետ կաթողիկոսի վերոհիշյալ գերեզմանաքարը անհայտացել էր: Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ դրվեց նոր մարմարյա տապանաքար, հետևյալ գրով.

**Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
S. S. Նահապետ Ա. Եղեսացի
(1691—1705):**

106. Աղեքսանդր Ա. Զուղայեցի (1706—1714).—Եղել է տեղյակ «Աստուածաշունչ գրոց, հանձնարել և շինարար»²³⁹: Առաջնորդ՝ Նոր Զուղայի: Ինչպես վկայում է Երեմյանցի²⁴¹, սա էլ իր նախորդների պես կատարել է շինարարական աշխատանքներ. «Կաթողիկոսությունն սորա եղև կարի օգտակար, ոչ միայն սակա Ազգին, այլ և վասն սրբոյ Էջմիածնի»²⁴¹:

Վախճանվում է 1714 թվի նոյեմբերի 22-ին «եւ թաղի ի սուրբ աթոռ, ի ներքոյ մեծի զանգակատանն, յաջակողմն դրան սրբոյ տաճարիս»²⁴², որի գերեզմանի վրայի տապանագրությունը հետևյալն է (մարմարից, հյուսիսակողմն). «Հազար հարիւր ԿԳ թուին վախճանեցաւ տէր Աղեքսանդր կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ եղաւ յայսմ դամբարանի, միով Տէր ողորմեաի յիշել՝ զձեզ աղաչէ ով հանդիպօղբ բարի»: Հիշատակած շիրիմը և տապանագրությունը իր տեղում մնում են անաղարտ:

107. Աստվածատուր Ա. Համատանցի (1715—1725).—Նախապես միաբան Նոր Զուղայի ա. Ամենափրկչյան վանքի: Սրա մասին վկայություններ կան, որ հեզաբարո, շնորհաշատ և գեղեցկատես մի ջերմեռանդն անձնավորություն էր: Կատարել է շինարարական աշխատանքներ:

Թաղվել է ա. Հոփսիմեի վանքում, «Եւ ապա ի ՌՃԴ թուոջ մերում փոխի առ տէր, և թաղի ի գալիթն սրբոյն Հոփսիմեի՝ ի յաջ կողմն կոյս»²⁴³:

1961 թվին «Էջմիածին» ամսագրում²⁴⁴ մենք անդրադարձանք Աստվածատուր Ա. Համատանցի կաթողիկոսի գերեզմանատե-

²³¹ Մկրտիչ եպիսկոպոս Աղանունի, «Միաբանք և այցելութ հայ Երուսաղեմի», Երուսաղեմ, 1929, էջ 391:

²³² Սիմեոն կաթ. Երեմյանցի, «Զամբո», էջ 26:

²³³ «Էջմիածին» ամսագիր, 1961, № Դ, էջ 35:

²³⁴ «Զամբո», էջ 27:

²³⁵ Ծախաթունյանց, Բ. Ա., էջ 288—284:

²³⁶ Հ. Ղ. Ալիշան, «Այրարատ», էջ 236:

²³⁷ Մաղաքիա արքեպ. Օրմանյան, «Ազգապատում», Բ. Բ., էջ 2663 և 2781:

²³⁸ Ծախաթունյանց, Բ. Ա., էջ 285: Ալիշան, «Այրարատ», էջ 236:

²³⁹ «Զամբո», էջ 27:

²⁴⁰ «Զամբո», էջ 27:

²⁴¹ Յարութիւն Թ. Տէր-Յովհաննէսեանց, «Պատմութիւն Նոր Զուղայոյ», Նոր Զուղա, 1881, Բ. Բ., էջ 35:

²⁴² «Զամբո», էջ 27:

²⁴³ «Զամբո», էջ 28:

²⁴⁴ «Էջմիածին» ամսագիր, 1961, № Բ, էջ 86—87:

ղի մասին: Նա թաղված է ս. Հռիփսիմեի վանքի գավթի աջակողմում (հյուսիսային), որի տապանաքարը և տապանագրությունը ոչ Շահխաթունյանցի և ոչ էլ հետագա հետազոտողների մոտ արձանագրված չեն: 1959 թվի շինարարական աշխատանքներից հետո վազգեն Ա. Հայրապետի կողմից դրվեց սպիտակ մարմարից տապանաքար հետևյալ արձանագրությամբ.

**Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Տ. Տ. Աստվածատուր Ա. Համատանցի
(1715—1725)**

108. **Կարապետ Ա. Ուլնեցի** (1726—1729).—Կարապետ կաթողիկոսն էլ իր հիշատակը թողել է Մայր տաճարում. «Սա ետ նկարել զպատկերս երկուտասան Առաքելոցն ի ճակատ Ասագ խորանին և ետ ծաղկել ոսկեզօծ և գեղեցիկ գունօք»²⁴⁵:

Նա վախճանվել է ս. Էջմիածնում և թաղվել ս. Հռիփսիմեի վանքի գավթի հարավային մասում. «Ապա ի ՌՃՀԸ թուին փոխի Կարապետ կաթողիկոսն առ տէր, և դնի ի գաւիթ սրբոյն Հռիփսիմեայ ի ձախակողմն կոյս»²⁴⁶: Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ 1964 թվին Կարապետ Ա Ուլնեցու գերեզմանի վրա դրվեց շիրմաքար՝ սպիտակ մարմարից, հետևյալ տապանագրությամբ.

**Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Տ. Տ. Կարապետ Բ
(1726—1729)**

109. **Աբրահամ Բ Խոշաբեցի** (1730—1734).—Աբրահամ Բ Խոշաբեցին կամ Մշեցին աշակերտն ու եղբորորդին էր Երուսաղեմի Գրիգոր Ծղոթյակիի պատրիարքի: Ս. Էջմիածնում կառուցում է երկու խորան, փռատուն: Ըստ Սիմեոն Երևանցու վկայության եղել է առաքինի և ճգնագգյաց, հեզ, աղոթասեր և տոնակատար²⁴⁷:

Աբրահամ Բ կաթողիկոսի շիրիմը գտնվում է ս. Գայանեի վանքի հարավային կողմում²⁴⁸: «Ապա ի ՌՃԶԳ թուին վախճանի, և դնի ի գաւիթ սրբոյն Գայիանեայ ի ձախակողմն կոյս»²⁴⁹: Շահխաթունյան սրբազանը վկայում է նույնը²⁵⁰:

Որ իրոք Աբրահամ Բ Մշեցին թաղվել է վերոգրյալ տեղում, վկայում են նաև Ալի-

շանը²⁵¹, Էփրիկյանը²⁵² և Օրմանյանը²⁵³: Այժմ Աբրահամ Մշեցու շիրիմը ունի սպիտակ մարմարիտեղով տապանաքար հետևյալ տապանագրությամբ.

**Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Տ. Տ. Աբրահամ Բ Խոշաբեցի
(1730—1734)**

110. **Աբրահամ Գ Կրետացի** (1734—1737).—Սիմեոն Երևանցին սրա մասին գովեստով է խոսում: Աբրահամ Գ Կրետացին թողել է մի գրական կոթող՝ «Պատմութիւն անձիցն իւրոց և Նադիր շահին պարսից» (Հրատ. Վաղարշապատ 1870 թվին): Այս աշխատությունը կարևոր աղբյուր է կովկասագիտության և մասնավորապես Նադիր շահի գործունեության վերաբերյալ²⁵⁴:

«Ապա ի ՌՃԶԵ թուին հանգեալ ի տէր և սուգ մեծ էած ի վերայ բոլոր երկրիս արեւելեան, և թաղեցաւ ի Շողակաթի, ի Զախակողմն գաւթին»²⁵⁵:

«Կացեալ ի հայրապետութեանն ամս Բ և ամիսս Ե 1737 վախճանեցաւ ի 18 ապրիլի, որոյ զմարմինն ամփոփեցին ի գաւիթն տաճարին Շողակաթ անուանելոյ ի ձախակողմն նորա»²⁵⁶:

Վեհափառ Հայրապետը նրա համար էլ շիրմաքար չինել տվեց սպիտակ մարմարից հետևյալ տապանագրությամբ.

**Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Տ. Տ. Աբրահամ Գ Կրետացի
(1734—1737)**

111. **Ղազար Ա. Զահկեցի** (1737—1751).—Համարվում է հմուտ աստվածաբան:

Սիմեոն կաթողիկոս Երևանցին Զահկեցուն բնորոշում է որպես գիտնական և ճարտարալեզու, հանճարեղ և փառապետ և շինարար. «...ի ՌՄ թուոյն վախճանի և դնի ի սուրբ Գայիանէի ի յաջակողմն գաւթին»²⁵⁷:

Դամբանաքարին կա հետևյալ տապանագրությունը.

²⁵¹ Ալիշան, «Այրարատ», էջ 243:

²⁵² Էփրիկյան, «Պատկերագրող բնաշխարհիկ բարան», էջ 428:

²⁵³ «Ազգապատմութիւն», Բ. Բ, էջ 2882:

²⁵⁴ М. Р. Арунцова, К. З. Ашрафян. «Государство Надиршаха Афшара», Москва, 1958 г., стр. 21:

²⁵⁵ «Զամբռ», էջ 31:

²⁵⁶ Շահխաթունյանց, Բ. Ա, էջ 227:

²⁵⁷ «Զամբռ», էջ 31:

²⁴⁵ «Զամբռ», էջ 28:

²⁴⁶ «Զամբռ», էջ 29:

²⁴⁷ «Զամբռ», էջ 30:

²⁴⁸ «Էջմիածին» ամսագիր, 1961, № 9, էջ 42:

²⁴⁹ «Զամբռ», էջ 30:

²⁵⁰ Շահխաթունյանց, Բ. Ա, էջ 279:

2քնաղ տապանս է հրաշալի,
Առն մեծի գիտնականի.
Տեառն Դազարու Հայրապետի.
Հանուրց հայոց պատրիարքի,
Որ ի մարմնի քաղցրաւարի.
Բարոք մահուամբ վերափոխի,
Դիմեալ առ Տէր ի նա հանգչի,
Նրում բաղձան հոգիք բարի.
Ի մին հազար երկ հարիւրի,
Մերս Հայկազնեան թուականի.
Ի ծաղկազարդ յօր վերջ մարտի,
Աստ ամփոփեալ վերապատուի:

Ծիրիմը և տապանագրությունը ցայսօր անաղարտ պահպանվում են նույն տեղում:

112. Միմաս Ա. Ակնեցի (1751—1753).— Ընտրվում է 1751 թվի սեպտեմբերի 15-ին և վախճանվում 1753 թվի մայիսի 12-ին: «Եւ կեցեալ յամս երկուս քնեանի ի թուոջն ՌՄԲ, և թաղի ի վանքն սուրբ Գայիանեայ ի ձախակողմն գալթին»²⁵⁸: «Զորոյ զմարմին ի ամփոփեն ի գալթի տաճարին սրբոսկոյն Գայիանեայ ի ձախակողմն նորա»²⁵⁹:

Ակնեցու շիրիմն էլ զարդարվեց սպիտակ մարմարիոնից գերեզմանաքարով և հետևյալ տապանագրությամբ.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Տ. Տ. Միմաս Ա. Ակնեցի
(1751—1753)

113. Աղեքսանդր Բ Բյուզանդացի (1753—1755).— «Եւ ունի գրարեարարութիւնս բազումս ի սուրբ աթոռս ի մանկութենէ... որ և կեցեալ ամս Բ, մեռանի ի թուին ՌՄԴ և թաղի ի ներքոյ զանգակատան մեծի, ի ձախակողմն դրան մեծի տաճարիս»²⁶⁰: Կարճատև կաթողիկոսությունից հետո վախճանվում է և թաղվում ս. Էջմիածնի զանգակատան տակ իր անվանակից Աղեքսանդր Ա Զուղայեցուն հանդիպակաց (հարավային կողմում), հետևյալ տապանագրությամբ.

Քրիստոս Որդի Հօր Միածին,
Դատող բնութեանս մարդկային.
Յորժամ փառօք գայցես կրկին,
Յիշեա ողորմութեամբ քոյին.
Զհայրապետն մեր զհոգեղին,
ԶՏէր Աղեքսանդր Բիւզանդացին,
Արժանացո՛ւր արքոց զընդին,
Յարքայութիւնդ մո՛յժ երկնային,
Որ արդ հանգեսա ըստ քում բանին,
Աստէն եղաւ մարմինն նորին,
Հազար և երկերիւր յամին,

²⁵⁸ «Զամբո», էջ 82:

²⁵⁹ Ծախաթունյանց, Բ. Ա., էջ 229:

²⁶⁰ «Զամբո», էջ 82:

Չորրորդ եւս ընդ սըմա բարդին,
Նոյեմբերի մետասանին:

Օրմանյան սրբազանը երկու համանուն կաթողիկոսների գերեզմանների մասին որպէս ակամատես գրում է հետևյալը. «Անցողակի հիշեմ, թե 1888 մայիսին, երբոր Էջմիածնի ներքին բակին հատակը ցածցնելու պեղումներ կատարվեին, Աղեքսանդրներու գերեզմաններն ալ ավելի խորը իջեցնելու պետք տեսնվեցաւ, և Մակար կաթողիկոսի հրամանով, և Ներսէս Խորակերդյան ու Մամբրե Սանասարյան եպիսկոպոսներու հետ՝ եւ ալ անձամբ աշխատեցաւ անոնց ոսկորներուն օրինավոր գետեղման և շիրիմներուն կանոնավորապէս փակվելուն»²⁶¹: Հիշատակված գերեզմանը և տապանագրությունը ցայսօր մնում են անաղարտ Ըոյն տեղում:

114. Հակոբ Ե Ծամախեցի (1759—1763).— «Խելօք և հանճարեղ յամենայն գործըս, և գիտուն և շնորհաշատ: Ի մանկութենէ ի սուրբ Աթոռս գոյով՝ ոչ է կեցեալ անգործ, զի ասէր դաս միաբանից զի՛նչ և խնդրէին»:

«Այսպէս քարոք կառավարմամբ, ի Տէր փոխի ի ՌՄԺԲ թըռոջն, և դնի ի յաջակողմն գալթի սրբոյն Գայիանեայ»²⁶²:

«Կացեալ ի հայրապետութեան ամս Գ և ամիսս եօթն, վախճանեցաւ 1763-ի 21-րդ ատուր մարտի յիններորդ ժամու գիշերին ուրբաթու մեծի զատկին, և ի յաջորդ ատուր թաղեցին զնորուն մարմին ի գալթի եկեղեցոյ սրբոսկոյն Գայիանեայ, ի յաջակողմանն»²⁶³:

Ծամախեցու գերեզմանաքարը իր դրված օրից ցայժմ մնում է անաղարտ հետևյալ տապանագրությամբ.

Քրիստոս Որդի Հօր Միածին,
Դատող ազգի մեր մարդկային,
Յորժամ գայցես փառօք կրկին,
Առ ի դատել զամենեսին.
Ողորմութեամբ յայնժամ քոյին,
Եւ գթութեամբդ ատուածային.
Յիշեա՛ զհոգի քո ծառային,
Որ է սրբոյ արեանդ քո գին.
Տեսո՛ն Յակովբայ Հայրապետին,
Ծամախեցի՛ գոր կոչէին.
Յարքայութիւնդ մո՛յժ երկնային,
Դասեա՛ ընդ սուրբս ամենեսին:
Եռեւ թուականս ՌՄԺԲ, և
Յամսեանն մարտի 21:
(Ծարունակելի)

²⁶¹ Մաղաքիա արքեպ. Օրմանյան, «Ազգապատում», Բ. Բ., էջ 2985:

²⁶² «Զամբո», էջ 82:

²⁶³ Ծախաթունյանց, Բ. Ա., էջ 231: